

Hoofdstuk 15

EEN TYPE-VOORBEELD: FROIDMONT

Patrick Vandermeersch

Voor de peripetieën die tot de totstandkoming van het Belgisch psychiatrisch systeem geleid hebben is de geschiedenis van Froidmont een exemplarisch geval.

Froidmont was een oude stichting: in 1676 had Gaspard de Vleeschouwer, pastoor van Froidmont, een kleine kloostergemeenschap gesticht, met als doel "pension te verlenen aan zwakken van geest, zinnelozen en losbandigen".¹ Hij had dan een "Maison forte" gebouwd en zijn kloostergemeenschap onder de naam van "Broeders van Carolus Borromeüs" door de bisschop van Doornik in 1685 laten erkennen. Hij had dan verder voor zijn stichting allerlei goederen verworven, maar bij zijn dood in 1719 hadden zijn erfgenamen het testament ten gunste van de stichting betwist: de kloostergemeenschap had de burgerlijke erkenning door de Oostenrijkse vorst nog steeds niet gekregen, en dus was de stichting in de ogen van het burgerlijk recht onbestaande.² Het gevolg was dat de staat de goederen opeiste als zijnde achtergelaten goederen zonder eigenaar.³ Na een eindeloze reeks processen werden op 15 november 1726 tenslotte negen elfden van de goederen aan de broeders toegekend - de twee andere elfden kochten zij van de erfgenamen af - en de broeders kregen van de Oostenrijkse keizer Karel VI op 13 februari 1726 hun wettelijke erkenning.⁴ Zowel het religieuze leven van deze kloosterlingen als hun beheer van de instelling waren echter verre van voorbeeldig, en na ettelijke vruchteloze pogingen om orde op zaken te stellen wendde de aartsdiaken van het bisdom Doornik zich in 1766 tot keizerin Maria-Theresia die toeliet het beheer van de stichting aan een priester toe te vertrouwen. Jaarlijks moest er daarbij een financieel verslag aan de regering voorgelegd worden. De goederen werden onder het Franse bewind niet genationaliseerd; maar in het jaar VI van de republiek werd een commissie van 5 leden voor het beheer van Froidmont aangesteld, maar de functie van de

1. "de tenir en pension des gens débiles d'esprit, insensés et débauchés".

2. Volgens de betwistingen die er in 1861 zullen rijzen moeten er 3 stukken geweest zijn: 1) een testament van 17 mei 1706; 2) een schenking onder levenden van 18 juni 1716; 3) een nieuw testament van 10 mei 1717. Van de eerste twee stukken is er een copie in de ABLR, doos Froidmont I, map I. Uit deze stukken blijkt dat De Vleeschouwer vreesde dat zijn familie de erfenis zou opeisen, en dat hij wist dat zijn stichting nog niet burgerlijk erkend was: hij insisteert opdat zijn erfgenamen dit zouden nastreven, in het geval hij dit bij zijn dood niet bereikt had.

3. ABLR, doos Froidmont I, map I

4. ABLR, doos Froidmont I, map I

"Receveur économe" die voor het dagelijks beheer moest instaan werd verder door een priester waargenomen.⁵

Na het Koninklijk Besluit van 10 april 1818 werd er in het hieruitvolgend inspectieverslag voorgesteld Froidmont te sluiten: het gebouw beantwoordde niet aan de normen, en het leek dus best er een nieuw op te richten om drie categorieën mensen te kunnen opsluiten: 1) krankzinnigen of razenden; 2) minderjarigen die er op aanvraag van hun ouders geplaatst zouden worden; 3) meerderjarigen die volgens de nieuwe wettelijke beschikkingen van 1815 geplaatst konden worden.⁶ Hiermee zou er dan een afzonderlijke instelling zijn om diegene die door een administratieve maatregel opgesloten werd, niet langer samen te plaatsen met misdadigers en criminelen.⁷ Dit verslag leidde tot een project waarbij men Froidmont toch zou behouden, mits de oprichting van enkele bijgebouwen.⁸ Het belangrijkste leek bij dit alles echter het financieel aspect van de zaak: indien de krankzinnigen en andere geïnterneerden bij administratieve maatregel zo vaak in de gevangenis belandden, dan was het omdat de gemeenten en de families daar niet de hoge dagprijs moesten betalen die door de bijzondere gestichten gevraagd werd. Die dagprijs moest dus dringend naar omlaag.

Er werd contact gezocht met kan. Triest, en de Zusters van Liefde openden een huis voor ongeneeslijke zieken, wezen en krankzinnige vrouwen te Doornik; deze laatsten konden dus de Tour de Marvis verlaten waar ze tot dan toe opgesloten waren geweest. Er werd ook aan Triest gevraagd of zijn broeders Froidmont niet konden overnemen.⁹ Op 12 oktober 1819 werd een contract opgesteld: de gebouwen worden door de administratieve commissie van St.-Carolus ter beschikking van de broeders gesteld, maar het meubilair moet door de broeders overgekocht worden. De broeders zijn verplicht de gesequestreerden - zowel de krankzinnigen als de anderen - te huisvesten, te

5. *De Z.E.H. Kan. P.J. Triest* V, p. 56-60.

6. "pour déportements et mauvaise conduite"

7. "On pense dans cette hypothèse pouvoir donner l'idée d'un plan de maison destinée à séquestrer simultanément 1) Des insensés ou des furieux en exécution de l'article 510 du code civil. 2) Des mineurs arrêtés par les présidents des tribunaux sur les demandes des parents, par suite de l'article 376 et suivants du code. 3) Des majeurs dont la détention est autorisée par l'arrêté du prince souverain en date du 28 février 1815. Jusqu'à présent ceux qui se trouvent dans les trois catégories indiquées plus haut sont, le cas échéant, confondus dans les prisons avec les prévenues les criminels qui peuplent ces maisons et leurs cachots, parce que les communes ou les parents qui le plus souvent réclament la séquestration des insensés n'ont pas le moyen d'acquitter leur pension dans l'hospice destiné à les recevoir" Ongedateerd verslag naar aanleiding van het K.B. van 11 april 1818, ABLR, doos Froidmont I, map II.

8. Met een ander handschrift op het eind van het hierboven vermeld stuk bijgeschreven

9. De briefwisseling over de overname van Froidmont door Triest moet terug te vinden zijn in: H. VELGE, *Vie et esprit du chanoine Triest*, Gent-Brussel, 1928, p. 140-151 (geciteerd door L. CNOCKAERT, *Pierre-Joseph Triest. Le Vincent de Paul Belge*, Publications Universitaires de Louvain, 1974, p. 459).

kleden, te voeden en te verzorgen en dit voor een forfaitaire prijs. De broeders waren daarenboven verplicht een schooltje te openen voor de arme dorpskinderen. Een belangrijk detail daarbij was dat de geneesheer en de chirurg die aan het gesticht verbonden zouden zijn, door kan. Triest benoemd, en door de broeders betaald zouden worden.¹⁰

Het contract kreeg niet onmiddellijk de goedkeuring van het college van de gedeputeerde staten van Henegouwen omdat het kan. Triest persoonlijk de verantwoordelijkheid wilde laten opnemen voor de verplichtingen die de broeders op zich namen, en vooral omdat zij het recht wilden bekomen om behoeftige geïnterneerden aan een extra lage dagprijs te plaatsen. Er volgde heel wat heen en weer geschrijf waarbij Triest erop wees dat de zaak geruïneerd kon worden als de commissie alleen maar behoeftige en minder betalende geïnterneerden te Froidmont plaatste. Triest hield voet bij stuk, en hij weigerde overigens zijn broeders te sturen zolang alle afspraken niet duidelijk op papier stonden. Pas op 15 februari 1820 kwam men terzake tot een compromis. Over een andere wijziging die de provincie Henegouwen in het contract had willen brengen had Triest geen bedenkingen gemaakt: het art. 13 stipuleerde nu dat "de benoeming van de geneesheren en chirurgen aan de administratieve commissie zal toebehoren op voorstel van kan. Triest of zijn opvolgers".

Op 29 februari 1820 's avonds kwamen de eerste vier broeders te Froidmont aan. Uit het kleurrijke verslag van hun aankomst vernemen we ook hoe de nieuwe administratie begon te lopen.¹¹ Bij hun aankomst vonden de broeders er twee knechten en twee meiden, "die wij acht dagen daarna hebben doen doorgaan met alle vriendschap". De pastoor, die er als directeur fungeerde - die toestand was sinds de tijd van Maria-Theresia blijkbaar blijven bestaan - werd geestelijk directeur.

Stilaan zou nu de vraag naar de medische behandeling rijzen wat tot de ruzies zou leiden over de respectievelijke competentie van de broeders en van de geneesheer.

Op 23 september 1822 besliste de administratieve commissie dat er naast de geneesheer en de chirurg een "doctor in de geneeskunde zou aange-steld worden" die periodiek het gesticht zou moeten inspecteren en een lijst van de krankzinnigen aanleggen waarop hij de diagnose en een korte beschrijving van de behandeling en haar resultaten zou vastleggen.¹² Er wordt natuurlijk uitdrukkelijk gesteld dat deze inspecteur geen enkel recht heeft in te

10. De verschillende projecten van het contract alsook de briefwisseling errond liggen in het ABLR, doos Froidmont I, map II.

11. ABLR, doos Froidmont I, map II; De tekst vindt men overgenomen in *Z.E.H. Kan. P.J. Triest* V, p. 64-65.

12. letterlijk: "les personnes qui sont à l'hospice retenues pour cause de furie, démence ou imbécillité".

grijpen in de therapie die de geneesheer en de chirurg van het huis menen te moeten toepassen. Nieuw is wel de insistentie op het genezen van de krankzinnigheid, en de term "maladie mentale" komt in dit verband herhaaldelijk voor.

Hoe die zaak liep is verder onbekend. Intussen kregen de Broeders van Liefde steeds meer last met de regering. Hun bestaan was volgens het burgerlijk recht nog steeds niet geregeld.¹³ Na de onafhankelijkheid van 1830 vielen deze problemen weg door de grondwettelijke garantie van de vrijheid van vereniging.

Wat Froidmont betreft weten we nochtans uit een brief van Cuvelier, procureur te Doornik, dat er een hetze bestond tegen het beheer van de instelling door de broeders. Om de broeders te verdedigen schreef Cuvelier zijn "Notice historique sur l'institution pour aliénés à Froidmont".¹⁴

In 1840 wordt er beslist Froidmont opnieuw te vergroten. Zowel de regering als de provincie zijn bereid geld te geven voor verbouwingswerken, maar de voorwaarde is dat er een medische dienst komt. De concrete omschrijving is de volgende: "Deze medische dienst moet hoofdzakelijk bestaan in de benoeming van een geneesheer; zijn functie zou er niet enkel in bestaan een krankzinnige te bezoeken als zijn fysieke toestand het vereist; hij zou daarenboven vaak en regelmatig de krankzinnigen moeten bezoeken waarvan men op enige wijze mag hopen dat zij tot de rede teruggebracht kunnen worden. Hoe zeldzaam het resultaat ook moge zijn, het nut van deze maatregel is niettemin duidelijk".¹⁵ Om dit concreet te maken stelde de commissie voor aan kan. Dedecker - de opvolger van Triest - om de functies van de twee geneesheren die aan Froidmont verbonden waren tot één functie te laten samenvloeien. In de plaats van de ene arts, die op voorstel van Triest en zijn opvolgers door de commissie benoemd en door de broeders betaald wordt, en de tweede arts, de geneesheer-inspecteur die door de commissie aangeduid en betaald wordt zou er nu slechts één geneesheer meer zijn, die meer tijd aan de instelling zou besteden: twee tot driemaal per week een bezoek. De betaling zou voor de helft door de broeders en voor de helft door de commissie gebeuren. De wijze waarop deze arts benoemd zou worden werd in dit voorstel in het vage gelaten. In een begeleidende persoonlijke brief schreef Cuvelier, die blijkbaar voorzitter van de commissie was geworden, dat

13. In het ABLR, doos Froidmont I, map III, vonden we de brief van de gouverneur van Oost-Vlaanderen van 10 november 1827 terzake. Voor de rest baseren we ons op *E.H. Kan. P.J. Triest V*, p. 70-74.

14. Volgens hiervoorvermelde brief in 1835, volgens het citaat in *E.H. Kan. P.J. Triest V*, p. 73 in 1836. In ABLR, doos Froidmont IV, vonden we in de farde H1 twee brochures "Notice historique et statistique sur l'institution pour aliénés à Froidmont" zonder vermelding van auteur, gedateerd respectievelijk van juli 1835 en december 1836.

15. Brief van de commissie van het gesticht van Froidmont aan kan. Dedecker van 21 november 1840, ABLR, doos Froidmont I, map III.

Dr. Bouquelle, die thans als geneesheer-inspecteur fungeerde, een goed kandidaat was om de nieuwe gecombineerde functie te vervullen. Overigens moest men volgens Cuvelier niet al te veel belang aan deze verandering hechten: "deze theorie over de genezing is meer verleidelijk dan efficiënt", maar het was iets dat men aan de regering moest toegeven wou men de kredieten krijgen.¹⁶

Het volgend jaar greep het grote onderzoek plaats over het lot van de krankzinnigen in België. De ministeriële commissie bezocht Froidmont in de herfst van 1841. Haar oordeel luidt bijna over de gehele lijn positief. De enige restrictie betreft het feit dat alhoewel de chirurg vlak naast de instelling woont, er slechts één geneesheer met de instelling verbonden is, en dat hij uit het 3 km verder gelegen Doornik moet komen. Beiden worden overigens slechts opgeroepen in heel specifieke ziektegevallen, en ze worden per prestatie betaald. De broeders moeten gezegd hebben dat ze eraan dachten de medische dienst sterker te organiseren, maar de commissie betreurt dat ze toch niet bereid lijken een volledig medisch behandelingssysteem uit te bouwen.¹⁷ Uit het verslag blijkt eveneens dat Dr. Bouquelle nog steeds slechts de functie van inspecterende geneesheer vervult.

Froidmont is intussen voor de toen heersende normen relatief groot geworden: er verblijven 87 krankzinnigen, nl. 62 behoeftigen en 25 betalenden. Naast de broeder-overste zijn er nog 15 broeders, en 2 betaalde leke-knechten.

In 1844 werd de pastoor van Froidmont naar een andere parochie overgeplaatst. Bij deze gelegenheid schreef de voorzitter van de commissie naar de gouverneur om te suggereren dat de vicaris-generaal van het bisdom Deschamps in zijn plaats als lid van de commissie zou benoemd worden. Tot dan had nl. de pastoor van Froidmont in de commissie de zetel bezet, die aan de geestelijkheid toekwam, maar gezien de uitbreiding die de stichting had genomen en het feit dat het niet langer om een gemeentelijke of zelfs om een provinciale instelling ging, leek het beter een belangrijker lid van de clerus in

16. "Je dois vous dire que nous allons procéder à des grandes batisses; outre que la province donne 25 mille francs, le gouvernement accorde pareille somme. Mais on exige avant tout que l'on établisse un système de régime sanitaire pour guérir les insensés. Cette théorie de guérison est plus séduisante que productive, vous le savez, de sorte qu'il est toujours nécessaire de la pratiquer avec plus ou moins de succès. Vous concevez que le médecin en chef devra être salarié d'une manière un peu large, et c'est à cet égard qu'il est dans l'ordre et la justice que la corporation des frères contribuera en partie au salaire de ce médecin". Brief van Cuvelier aan kan. Dedecker van 21 november 1840, *Ibid.*

17. "On s'occupe actuellement d'une organisation plus régulière du service médical pour le traitement des maladies mentales; mais il ne paraît pas qu'on soit disposé à introduire un système curatif bien complet." *Rapport de la Commission ... pour l'amélioration de la condition des aliénés en Belgique*, Brussel, 1842, p. 86-87.

de commissie zitting te laten nemen.¹⁸ Kort nadien wordt Deschamps voorzitter van de commissie, zoals blijkt uit het verslag van 28 oktober 1845 waarbij tevens besloten wordt de honoraria te verhogen van Dr. Bouquelle, die zoals gezegd de functies van behandelende geneesheer en die van inspecteur zou cumuleren. Bij deze gelegenheid werd van hem geëist dat hij minstens één maal per week het gesticht zou bezoeken en dat hij de gevraagde trimestriële rapporten over al de opgenomen krankzinnigen trouw zou opstellen.¹⁹ Die rapporten lieten echter verder op zich wachten, zoals blijkt uit een aanmaning van de procureur te Doornik,²⁰ die overigens ook zelf lid van de commissie was. Intussen gaat het leven in Froidmont verder, en er wordt door kan. Dedecker zelfs een brouwerij op het terrein gebouwd. De commissie draagt voor de bouwwerken iets bij, maar het materiaal wordt als privé-eigendom van de kanunnik aangekocht.²¹

Intussen is in 1850 de wet op de behandeling der krankzinnigen gestemd, en bij K.B. van 12 maart 1855 wordt Froidmont erkend. Bij deze gelegenheid wordt het reglement van inwendige orde opgesteld - dat er eigenlijk al lang had moeten zijn, want het was al voorzien geweest in het eerste contract tussen Triest en de commissie in 1819.²² Dit reglement, op 18 december 1855 door de minister van justitie goedgekeurd, is erg belangrijk, omdat we er voor het eerst de precieze afbakening tussen de bevoegdheid van de arts en die van de broeders geformuleerd vinden.²³ De overste van de Broeders van Liefde wordt directeur van de instelling: zijn taak bestaat erin de gebouwen te beheren en te waken over de voeding, de kleding en alles wat het dagelijks leven betreft; hij wijst de broeders hun taken toe, werft het dienstpersoneel aan, waakt over de uitvoering van de medische voorschriften en het onderhouden van de tucht (art. 5). Naast hem is er de hoofdgeneesheer en zijn adjunct. Beide geneesheren worden door de commissie benoemd op voorstel van de algemene overste van de Broeders van Liefde - dus niet op dit van de plaatselijke overste te Froidmont. Aan hem komt het hoogste gezag op het vlak van de medische en hygiënische dienst, van de tucht en van het vervullen van de formaliteiten die door de wet voorzien worden (art. 6 en 7).

Als men naar het detail van de taken kijkt zoals die in de volgende artikelen uitgerafeld worden, dan valt het op dat zowel de financiële administratie als de registratie van alle opnames, alsook alle formaliteiten

18. Brief van Cuvelier aan de gouverneur van 12 februari 1844, ABLR, doos Froidmont I, map III.

19. Besluiten van 23 oktober 1845, *Ibid.*

20. Brief van de procureur A. Hubert aan Vicaris-generaal Descamps van 29 september 1846. *Ibid.*

21. contract van 9/12/1850, ABLR, doos Froidmont I, map IV.

22. nl. in het artikel 12, dat men niet uitgevoerd had, zoals blijkt uit de brief die de commissie op 17 april 1846 aan kan. Dedecker richtte. *Ibid.*

23. eveneens in dezelfde map.

inzake certificaten, kennisgeving van de opname aan de verschillende instanties door de broeder-directeur moeten verricht worden. De arts is belast met het bijhouden van verschillende registers betreffende de gezondheidstoestand van de zieken. Een aantal gevallen die mogelijk tot een bevoegdheidsconflict kunnen leiden worden besproken: zowel de broeder-directeur als de geneesheer kunnen aan de opgenomenen bezoek of het voeren van briefwisseling toestaan, maar de geneesheer heeft veto-recht tegen de toelating die van de broeder-directeur uitgaat (art. 37). Niemand mag onder dwang gevoed worden zonder expliciet bevel van de geneesheer (art. 50). Onder de broeders wordt een hiërarchie ingesteld: er is een broeder hooftoezichter (chef-surveillant), er is een broeder-toezichter (frère-surveillant) aan het hoofd van elke afdeling en er zijn dan broeder-bewakers (frères gardiens). Naast het huishoudelijk werk bestaat hun taak erin op alle mogelijke wijzen de vriendschap en het vertrouwen van de krankzinnigen te winnen (art. 72). Er wordt geïnsisteerd: "de zorgen die zij aan de zieken verstrekken mogen zich niet beperken tot de individuele reinheid en de netheid van het gebouw. Hun belangrijkste zending bestaat erin de zieken te moraliseren, ze te troosten, ze op te wekken en ze te bestuderen".²⁴ (art. 73). Bij dit alles moeten ze iedere verandering in het gedrag van de zieke onmiddellijk aan de geneesheer meedelen.²⁵ (art. 82). Wat de voeding betreft wordt in detail bepaald waarop iedere patiënt recht heeft (dagelijks 500 g. tarwebrood, 220 g. rundsvlees, 60 g. boter, 3/4 l. soep, 1 l. bier en groenten naar believen), hoe het weekmenu er moet uitzien en wat de extraatjes zijn op feestdagen. Ook voor de kleding en het linnengoed wordt alles erg precies voorgeschreven. Tot slot komt dan een laatste hoofdstuk over de religieuze oefeningen, de moralisatie van de krankzinnigen en de dagorde. Een aalmoezenier is verbonden aan de instelling, en alle krankzinnigen mogen bij de religieuze oefeningen aanwezig zijn op voorwaarde dat de broeder-toezichter hen ertoe in staat acht (art. 136 en 139). Regelmatig moet ook uit godvruchtige werken voorgelezen worden aan de krankzinnigen voor wie de directeur het in afspraak met de hoofdgeneesheer nuttig acht (art. 140). Hiervoor zal men bij voorkeur boeken nemen die de religieuze moraal als basis hebben (art. 141). Verder vinden we ook een lijst van de disciplinaire straffen waartoe hetzij door de broeder-directeur, hetzij door de hoofdgeneesheer besloten kan worden. In stijgende orde zijn die (art. 143): a) de vermaning. b) de verandering van kamer, van zaal of van koer. c) het afschaffen van de wandeling, van koffie, van tabak. d) het verbod om bepaalde klederen te dragen, of het bevel om klederen van een bepaalde vorm te dragen. e) het afschaffen van het familiebezoek. f) het inhouden van het loon, of een geldboete. g) de isolatie in een afzonderlijke zetel. h) de

24. "leur principale mission est de les moraliser, de les consoler, de les exhorter et de les étudier".

25. "Ils doivent s'exercer incessamment à l'observation des malades afin de faire connaître aux médecins tous les changements qui peuvent se présenter dans leur état".

opsluiting in een kamer. i) abluties met koud water. k) het koude stortbad. l) het koude bad. Tot besluit van de artikelen die aan de "moralisatie" gewijd zijn wordt er gesteld dat het belangrijk is aan de krankzinnigen een bezigheid te bezorgen en hierbij "hun het werk te doen beschouwen als een beloning en als een verzachting van hun pijnlijke positie" (art. 144).

In 1861 begint het conflict tussen het gemeentebestuur van Froidmont en het gesticht, dat jarenlang zal aanslepen, en na een hele vaudeville zal uitlopen op de opheffing van het gesticht en de bouw van een nieuwe instelling te Doornik.²⁶ Aan de oorsprong staat een ernstige beschuldiging van Ed. Morel, burgemeester van Froidmont, dat er in de instelling gewelddaden werden gepleegd, die tot enkele zelfmoorden en een aantal verdachte sterfgevallen hadden geleid. Morel, die als burgemeester zelf lid van de commissie was, werd door zijn collega's gesommeerd de feiten waarover hij het had schriftelijk neer te leggen. Morel overhandigde een blad met 13 aanklachten, waarvan een hele rij verband hielden met de "straf van het water", (la punition de l'eau), die als dwangmiddel frequent zou gebruikt worden, en een aantal zelfmoorden zou teweeg gebracht hebben. Deze "straf van het water" werd als volgt beschreven: "De straf van het water bestaat hierin dat de betrokkene met armen en benen gebonden op de grond gelegd wordt op zo'n wijze dat hij niet meer kan bewegen. Iemand gaat dan op hem zitten, opent met geweld zijn mond, terwijl een ander er hele kruiken water ingiet..."

Als gevolg van deze aanklacht werd er een onderzoek ingesteld, door de ministeriële inspecteur, door Descamps, voorzitter van de administratieve commissie van Froidmont, en door de procureur Eeckman, die alle drie lid van de commissie waren. Telkens was het besluit dat de feiten hetzij niet hadden plaats gegrepen, hetzij erg vertekend waren weergegeven. Uit al de rapporten valt echter wel te lezen met welke gewelddadigheid men in de instellingen toen af te rekenen had: een krankzinnige had b.v. zijn eigen oog uitgerukt omdat hij dit aan een arme eenoog uit het dorp wou schenken.²⁷ De straf van het water bleek wel degelijk te bestaan, maar niet op de preciese manier als in de aanklacht werd beschreven. De mond werd niet met geweld opengehouden, maar men liet gewoon een fijne waterstraal tussen de neus en de bovenste lip lopen, en onder deze vorm volgde men precies de voorschriften van Dr. Guislain - aldus getuigde ook Dr. Bouquelle, de geneesheer van Froidmont.

Wat uit de enquête tevens bleek was dat burgemeester Morel de zaak aanhangig had gemaakt met de bedoeling het gesticht van Froidmont direct door de gemeente te laten besturen. Hij had overigens aan één van de broeders

26. ABLR. De documenten zijn verzameld in twee afzonderlijke mappen (buiten de gewone klassering).

27. behandeling van het geval 9 in al de voornoemde documenten.

van de instelling, broeder Hyppolite, gevraagd of die er niet voor voelde met enkele medebroeders een nieuwe congregatie te stichten. De banden met het moederhuis te Gent zouden verbroken worden, en men zou van het bisdom Doornik afhangen, terwijl het gesticht van Froidmont beheerd zou worden door een commissie die niet door de minister, maar door de gemeenteraad aangesteld zou worden.

Spijts de melding "verbrand deze brief" kwam de compromitterende correspondentie tussen Morel en broeder Hyppolite in handen van de commissie. Broeder Hyppolite werd uit de instelling verwijderd.²⁸ Dr. Bouquelle verzachtte de toepassing van de waterstraf door de waterstraal die men tussen neus en lippen liet stromen door een sproeistuk te laten gaan.²⁹ Burgemeester Morel verscheen niet meer op de zittingen van de commissie, maar zette direct een nieuw offensief in, waarbij hij bij de minister de wijze van aanstelling van de administratieve commissie van Froidmont aanvocht.

Het gehele jaar 1861 door werd er terzake heen en weer geschreven. De testamenten uit 1706 en 1711 van de stichter, pastoor de Vleeshouwer, werden weer bovengehaald, de gehele geschiedenis van Froidmont werd weer opgedolven. De zaak nam een burleske wending toen de secretaris van de commissie het jachtrecht op de gronden van de instelling wou pachten, maar de burgemeester "vergat" de jachtvergunning die van het provinciebestuur kwam aan de betrokkene door te zenden, en ging zelf op de gronden jagen terwijl hij de secretaris van de commissie, aan wie het jachtrecht feitelijk toekwam, door de veldwachter liet volgen. In het verhitte dorpspolitieke klimaat ging de gemeenteraad van Froidmont op 26 december 1861 op eigen houtje over tot de benoeming van een nieuwe administratieve commissie voor het gesticht.

Deze beslissing werd prompt opgeschort door de provincieraad en vernietigd bij koninklijk besluit van 15 februari 1862. De zaak was echter niet afgelopen: het gemeentebestuur bleef aandringen, vroeg om herziening, nu op basis van de school en van de ziekenzaal die ook tot het oorspronkelijk gesticht behoord hadden. De minister stelde uiteindelijk een minnelijke schikking voor,³⁰ doch het gemeentebestuur van Froidmont kwam met zoveel eisen af dat de commissie ieder vergelijk onmogelijk achtte.³¹

Wat er nadien precies gebeurde is niet duidelijk. We weten wel dat op 25 juli 1865 aan de Generale Overste van de Broeders van Liefde een nieuw project van conventie werd voorgesteld door de commissie. Hierin werd de

28. Al deze stukken vindt men nog steeds in de hoger vermelde mappen.

29. Brief van broeder Sebastien aan de vicaris-generaal van 4 april 1861.

30. Brief van minister van justitie Tesch aan de gouverneur van 16 december 1863, ABLR. Wij volgen nog steeds de bundeling van de stukken in de afzonderlijke mappen.

31. Brief van de commissie aan de arrondissementscommissaris van 31 maart 1864, ABLR. Dit is het laatste stuk dat we in voornoemde bundel vinden.

bevoegdheid van de broeder-overste van Froidmont inzake de toewijzing van taken aan de broeders in een aantal gevallen afhankelijk gemaakt van het akkoord van de hoofdgeneesheer. De benoeming van de aalmoezenier, van de geneesheren en chirurgen zou ook uitsluitend onder de bevoegdheid van de commissie vallen, die dan ook voor hun bezoldiging zou instaan.³² Het voorstel leek voor de broeders onaanvaardbaar, alsook een volgende, dat erop aanstuurde dat de overste van de broeders niet meer automatisch de directeur van de instelling zou zijn: men dacht eraan een geneesheer als directeur te benoemen. Het was blijkbaar het ministerie dat druk terzake uitoefende, en de overste van de broeders vroeg de commissie op haar rechten te staan en niet aan de minister toe te geven. Deed men het wel, dan verkozen de broeders nog liever Froidmont te verlaten.

Op 24 december 1866 vaardigde de liberale minister van justitie J. Bara niettemin een nieuw inwendig reglement voor Froidmont uit, en daags nadien werd de commissie bij koninklijk besluit hervormd tot een "comité d'inspection et de surveillance" waarvan de leden direct door de koning benoemd zouden worden; ze zouden dus niet langer automatisch lid worden van de commissie uit hoofde van hun functie als procureur, vicaris-generaal, burgemeester...

Het nieuwe inwendige reglement³³ geeft inderdaad een veel grotere bevoegdheid aan de geneesheer, die niet langer "hoofdgeneesheer" (médecin en chef) maar wel "geneesheer-directeur" (médecin-directeur) wordt genoemd. Het geheel van de administratie komt nu onder zijn bevoegdheid (art. 20-38). De broeder-overste van de religieuze congregatie aan wie de minister de zorg voor het huishouden kan toevertrouwen (art. 39), krijgt de titel van overste-econoom (supérieur-économe) - dus niet langer die van directeur - en zijn bevoegdheid strekt zich enkel uit op het terrein van het huishouden (art. 40). Wat de toewijzing van de taken betreft wordt er gesteld dat dit in afspraak moet gebeuren tussen de geneesheer-directeur en de overste-econoom. Het is nu enkel de geneesheer - voorheen was het ook de broeder-overste - die disciplinaire straffen kan opleggen, en op de lijst van deze straffen wordt nu ook de faradisatie als de strengste straf na het koude bad toegevoegd (art. 72 en 73). Terwijl het vroeger aan de broeder-oversten toekwam om uit te maken of een krankzinnige aan religieuze oefeningen mocht deelnemen wordt er nu in art. 75 gewoon gesteld dat de aalmoezenier slechts die krankzinnigen tot de religieuze oefeningen mag toelaten die door de geneesheer-directeur aangeduid worden. Wat het voorlezen betreft is het nu de geneesheer die zal uitmaken uit welke boeken dit zal gebeuren (art. 79).

32. Voorstel opgemaakt op 14 januari 1865 door de Commissie, ABLR, doos Froidmont I, map VI.

33. Voor het eerst een gedrukte brochure: *Etablissement des hommes aliénés à Froidmont. Arrêté Royal organique et règlement pris en exécution de cet arrêté*, Bruxelles, 1866.

Niettegenstaande deze verre gaande ingreep inzake de respectievelijke bevoegdheid van de geneesheer en de overste van de religieuze congregatie werd een nieuwe conventie op 31 december 1866 ondertekend door M. De Groote, generale overste van de Broeders van Liefde, en de leden van de nieuwe commissie, waarvan de vicaris-generaal van het bisdom Doornik uiteraard niet langer voorzitter meer was.³⁴

Froidmont was duidelijk bedoeld om een modelgesticht te worden, en de betwisting van het eigendomsrecht achtte men blijkbaar een afgedane zaak. Het ministerie liet grote bouwwerken uitvoeren zodat de patiëntenpopulatie van 175 naar 500 kon stijgen.

Zoals het te verwachten was kwam het in het vernieuwde gesticht snel tot een bevoegdheidsconflict met Dr. Lentz, de geneesheer-directeur, en deze was van plan de zaak direct voor de minister te brengen. Oudart, lid van het inspectiecomité,³⁵ die in het vervolg regelmatig zou tussenkomen om de scherpe kanten in de contacten tussen de liberale minister en de religieuze congregaties af te ronden, wist de geneesheer-directeur wat tot bedaren te brengen. Doch de broeder-overste was weinig opgezet over Oudarts brief waarin hem verweten werd dat hij het prestige en het gezag van de geneesheer-directeur ondermijnde.³⁶ Uiteindelijk ging het over het volgende: een zeer lastige patiënt, die iedereen aanklampte en voortdurend bij iedereen ging kwaadspreken, had een tijdje lang van de vrijheid genoten om door de instelling te mogen rondlopen. Het was echter al te bar geworden, en geen enkele andere patiënt kon nog familiebezoek ontvangen zonder dat de man binnenviel en zijn verhaal begon te doen. De broeder-directeur meende dat hij perfect binnen de grenzen van zijn bevoegdheid was gebleven als hij besloten had dat de patiënt best een tijdje binnen de eigen dienst moest gehouden worden. De patiënt was gaan klagen bij de geneesheer, die hem op zijn ronde meegenomen had en nadien aan een broeder bevolen voor de betrokkene opnieuw de deuren van de verschillende diensten te openen als deze erom vroeg. De broeder maakte bezwaar en verwees naar de beslissing van de broeder terzake. Toen had de geneesheer bars gezegd dat hij de baas was. Welnu - zo stelde de broeder-overste - als het hier ook al om een medische

34. Gedrukte brochure: *Convention avec la communauté des Frères de Charité pour le service de l'établissement de Froidmont et l'entretien des aliénés qui y sont colloqués*. S.l., s.d., ABLR, doos Froidmont I, map VI.

35. De attributie van dit comité is voor de tijdsgeest revelerend: "inspection générale des établissements de bienfaisance et des asiles d'aliénés" - uiteraard behorend tot het ministerie van justitie. Misschien is het niet overbodig eraan te herinneren dat de krankzinnigenzorg tot 1950 tot het ministerie van justitie - en niet tot dit van volksgezondheid - zal behoren.

36. Vous devez comprendre, Monsieur le secrétaire-général (sic), l'effet détestable que de pareils actes doivent produire sur le personnel, sur les aliénés et sur les étrangers qui en sont témoins, et combien ils sont de nature à enlever tout prestige et toute autorité au médecin-directeur". Brief van Oudart aan de Algemene overste van 2 mei 1881, ABLR, doos Froidmont I, map VIII.

bevoegdheid ging, dan zijn wij nog slechts "machines, of liever slaven, niet alleen van de geneesheer, maar ook van de krankzinnigen zelf".³⁷

Kort nadien ontsnapten twee gealiënerden uit Froidmont en er kwam een boze brief van het ministerie, die aan de instelling verweet dat de bewaking er te nonchalant gebeurde. Deed deze zaak Dr. Lentz beseffen dat het toch ook voordelen heeft als je de verantwoordelijkheid mag delen? In ieder geval blijken Lentz en de broeder-overste mekaar eerder gesteund te hebben bij de verdediging van de gang van zaken in Froidmont.³⁸ Het ministerie bleef overigens de minste aanleiding aangrijpen om het de broeders lastig te maken: toen een aalmoezenier-interimaris in de instelling een kamer kreeg, kwam de minister tussen om het te verbieden, tot Oudart, directeur op het ministerie, opnieuw bemiddelde en van de minister verkreeg dat het als gunst mocht vermits het toch maar om een voorlopige vervanging ging.³⁹

Intussen was de gemeenteraad van Froidmont nog steeds niet verzoend met het feit dat de staat zich als eigenaar van het gebouw beschouwde. Persoonlijke notities van broeders vermelden dat burgemeester Morel, wiens kasteel dicht bij het gesticht lag, doodsbang was van de krankzinnigen.⁴⁰ De spanning tussen het gesticht en de gemeente steeg toen het gemeentebestuur het verbod voor de krankzinnigen uitvaardigde zich op de openbare weg te begeven - een beslissing die door toedoen van Dr. Lentz vanuit Brussel vernietigd werd.⁴¹

Uiteindelijk slaagde de gemeenteraad van Froidmont er toch in het gesticht als haar eigendom te doen erkennen. De staat zou het dus aan de gemeentelijke commissie der godshuizen overdragen.⁴² Wat die met de gebouwen zou doen was niet direct duidelijk. Het stond wel vast dat de staat een nieuwe instelling zou bouwen voor de patiënten die nu in Froidmont verbleven. De beslissing werd in 1880 genomen. De nieuwe instelling zou in Doornik gebouwd worden op een stuk van het terrein dat tot de vroegere citadel behoorde, en waarvan slechts een deel door een kazerne van de infanterie bezet werd. Wat het gebouw betreft had men nu eens de gelegenheid alles volledig nieuw op te zetten. De grondig bestudeerde plannen van architect Evers zijn dan ook representatief voor de toen heersende

37. Brief van J.B. Huygens, overste-econoom aan de commissie van Froidmont, van 12 mei 1881, *Ibid.*

38. Brief van J.B. Huygens, overste-econoom, aan de commissie van 26 april 1882, *Ibid.*

39. Brief van de Algemene Overste aan de bisschop van Doornik van 14 april 1882, *Ibid.*

40. "On disait que Mr. Morel dont le château était assez proche de l'asile, avait une peur bleue des aliénés et qu'il voulait donner à l'asile une autre destination, soit orphelinat, soit hospice pour vieillards".

41. Eveneens vermeld in ongedateerde notities die als basis van de tekst gediend hebben voor het jubileumboek *Te Deum Laudamus voor 125 jaar zegen. De Broeders van Liefde*, s.l. (1932).

42. Preciese documentatie is niet aanwezig in ABLR; In Froidmont?

opvattingen. In 1884 kon de verplaatsing van de patiënten uit Froidmont naar Doornik beginnen. Er werd echter naar de zin van Morel veel te traag verhuisd; hij beschuldigde er de Broeders van de zaak te laten aanslepen om in het licht van de komende gemeenteraadsverkiezingen de gevoelens van de bevolking tegen hem te bespelen. Na een ultimatum werden de sleutels van het gesticht op 18 oktober aan Morel als voorzitter van de commissie der godshuizen van Froidmont overhandigd.⁴³

Lentz, die geneesheer-directeur in Froidmont was geweest, bleef diezelfde functie in Doornik waarnemen. Aanvankelijk had hij geen broeders maar lekenpersoneel willen aanstellen in het nieuwe gesticht te Doornik, en dat had hij ook gedaan tijdens het overbruggingsjaar waarbij én de eerste gebouwen in Doornik opengingen, én het gesticht te Froidmont nog in gebruik was. De broeders zelf hadden overwogen om eventueel in Froidmont te blijven: Morel had aanvankelijk gesuggereerd dat het best mogelijk was dat na de ontruiming door de staat de commissie der godshuizen van Froidmont de gebouwen opnieuw ter beschikking zou stellen van de broeders voor een of ander liefdadig doel, als het maar geen krankzinnigenzorg was.⁴⁴

De verkiezingen van 1884, die de liberale regering omverwierpen, zullen wel de hoofdoorzaak geweest zijn dat het op 20 augustus 1884 toch tot een nieuwe conventie kwam tussen de Broeders van Liefde en de katholieke minister van justitie Ch. Woeste.⁴⁵ De broeders namen dus Doornik over. In Froidmont veranderde de meerderheid bij de gemeenteraadsverkiezingen eveneens, en de zo hevig opgeëiste gebouwen zouden zes jaar leeg staan. In 1890 zou Froidmont opnieuw geopend worden als krankzinnigengesticht en opnieuw toevertrouwd worden aan de Broeders van Liefde. Omdat er dit jaar opnieuw gemeenteraadsverkiezingen plaatsgrepen, werd bij deze gelegenheid in aanplakbrieven de houding van de vroegere burgemeester sarcastisch in de verf gezet.

Froidmont zou blijven bestaan tot november 1946. De gebouwen waren toen aan dringende herstellingen toe, en toen hiervoor geen financiële middelen beschikbaar bleken verkozen de broeders het gesticht te sluiten.⁴⁶

43. De briefwisseling terzake vindt men in ABLR, doos Froidmont I, map VIII.

44. Brief van Morel aan de algemene overste van 22 februari 1884: "Du reste quand je vous ai parlé de notre désir d' arrangement avec votre congrégation pour l'érection d' une oeuvre de charité autre que le soin de la folie, je supposais naturellement que la question relative aux bâtiments aurait été réglée". ABLR, doos Froidmont I, map VIII. Morel blijkt op dit ogenblik te Kapellen bij Antwerpen te wonen, en is wellicht geen burgemeester meer - maar wel nog voorzitter van de commissie der godshuizen. De brieven uit die tijd zijn ook op rouwpapier geschreven.

45. Revue Générale van juli 1886.

46. De patiënten werden naar andere instellingen overgebracht en soms was het maar twee jaar later dat een echtgenote zich om de vraag bekommerde waar haar gecollocerde echtgenoot heen was. ABLR, doos Froidmont IV, map XXXII.

Kort tevoren vernemen we op welke wijze de electro-shock er als nieuwe therapiewijze ingevoerd werd. Bij het verslag over de inspectie door het ministerie schrijft de lokale overste aan de algemene overste "De heer hoofdopziener raadde het gebruik aan van toestel "Electrochoc" voor enige gevallen tegenwoordig in behandeling. Dit toestel, volgens hem, levert goede uitslag op".⁴⁷

In Doornik vinden we nieuwe sporen van wrijvingen tussen de overste van de Broeders van Liefde en de geneesheer. Eerst was er de zaak van de klompen: Dr. Lentz had terzake naar de minister geschreven, en deze gaf aan de broeders bevel de klompen door "galoches" te vervangen.⁴⁸ Dan bleek men het vroeger ideaal van lekepersoneel nog verder verlaten te hebben dan de broeders lief was: naar aanleiding van ontsnappingen drong het ministerie erop aan dat er méér broeders zouden zijn, en dat het aannemen van lekepersoneel slechts uitzonderlijk zou gebeuren. Het belangrijkste waren de strubbelingen betreffende de begeleiding van krankzinnigen wanneer die gehaald of overgeplaatst moesten worden. De wet verbood dat dit door politiemannen in uniform gebeurde, en het was evenmin toegestaan dat de krankzinnige handboeien aankreeg. Alhoewel ze er contractueel niet toe verplicht waren, werd deze taak meestal de broeders opgedragen. Het ministerie leek hierin echter het onmogelijke te vragen, want over de tijdspanne van enkele maanden werden eerst enkele broeders door het parket te Brussel veroordeeld omdat een krankzinnige tijdens een overplaatsing ontsnapten; kort nadien werden andere broeders met vervolging bedreigd omdat ze handboeien hadden gebruikt. De broeders schreven dat ze zich in die omstandigheden niet langer met het vervoer van gevaarlijke patiënten konden belasten.⁴⁹

Na de oorlog van 1914-18 - waarbij de patiënten naar de kolonie van Merksplas werden overgebracht - kwam het probleem in alle scherpte terug. Toen de broeders het in een aantal concrete gevallen onmogelijk vonden zich met een overbrenging te belasten wou de geneesheer er hen met een beroep op het ministerie toe dwingen. Het ministerie drong aan maar wist blijkbaar ook dat er niet zomaar te bevelen viel.⁵⁰ Uit de briefwisseling tussen de broeders onderling blijkt overigens dat die zich meer en meer vragen stelden over het werk dat ze in Doornik deden: het waren steeds meer de gevaarlijke krankzinnigen die men hen bracht, en zodra een van de patiënten wat rustiger

47. brief van 21 oktober 1944, ABLR, doos Froidmont IV, map XXXI.

48. Brief van de minister aan de algemene overste van de Broeders van Liefde van 7 augustus 1890, ABLR, doos Doornik I, map IV; er werden nog enkele brieven terzake geschreven, zie map V.

49. Brief van het ministerie aan de geneesheer-directeur van 29 oktober 1912 en antwoord van de overste econoom aan de minister. ABLR, doos Doornik I, map VII.

50. Briefwisseling van 2 maart 1920.

was geworden kwam men hem vaak terughalen om hem naar een ander gesticht te brengen.⁵¹ Het aantal criminelen die als psychisch gestoord geïnterneerd werden nam verhoudingsgewijze steeds maar toe. Na wat heen en weer geschrijf besloot de congregatie op 29 december 1921 dan ook de conventie met de staat op te zeggen en zich uit de instelling terug te trekken. Het ministerie zocht een zustercongregatie om de instelling over te nemen, maar dit stuitte op een veto van de Doornikse bisschop.⁵² Er werd dan ook aangedrongen tot de broeders bereid waren de instelling weer te blijven runnen.

Intussen werden steeds meer mensen volgens de modaliteiten van de wet van 1850 geïnterneerd, en het kwam tot een perscampagne over de willekeurige opsluitingen die hieruit konden volgen. Twee gevallen kwamen uitvoerig ter sprake, die van Lafontaine en van Bonenfant. Beide waren erin geslaagd naar Frankrijk te vluchten en hadden er in interviews aan de pers de toestand in Doornik beschreven als duizend maal erger dan de smerigste gevangenis.⁵³ Het verslag dat de lokale overste aan de algemene overste te Gent stuurde getuigt van goede bedoelingen van de broeders, maar het laat ook de onmogelijke positie blijken waarin de eenvoudige welmenende broeders tussen de gecolloqueerde misdadigers en eveneens gecolloqueerde intelligente querulante aristocraten kwamen te staan. Ook de verplaatsing van gevaarlijke krankzinnigen, waar de broeders nog vaak - soms per telegram - het bevel toe kregen bleef conflictstof leveren.⁵⁴ Intussen bleven gevangenen ontsnappen, insisterde het ministerie op betere bewaking en antwoordde de congregatie dat aanpassing van de gebouwen terzake belangrijker was dan een voortdurende controle die het leven van de opgesloten onmenselijk maakte... Wie de archieven uit die tijd doorbladert staat voor de tragische kortsluiting van een eindeloze reeks administratieve besluiten die vanuit Brussel het dagelijkse leven tot in detail willen regelen en de eenvoudige broeders die zich steeds meer tot bewakers van een gevangenis gereduceerd voelen, die taak niet aankunnen en zich overigens steeds meer de vraag stellen waarom zij zich hiertoe blijven lenen. De hoofdgeneesheer Dr. Cuylits wordt steeds meer ervaren als diegene die wel het hoogste gezag in de instelling claimt maar zich in de praktijk weinig om de gang van zaken bekommert. Zo is het verslag dat de broeders over het jaar 1924 aan de algemene overste sturen nogal bitsig. Bij de vraag "Is het gebruik van de lijsten ingevoerd waarop de broeders de

51. B.v. de brief van Br. Chrystophe aan de algemene overste van 15 maart 1921, ABLR, doos Doornik I, map X.

52. Brieven van 31 december 1921 en 13 februari 1922, *Ibid.*

53. Dagbladartikel van 50 oktober 1922, *Ibid.*

54. Zo is er het telegram waarmee de hoofdgeneesheer Dr. Cuylits de generale overste te Gent vroeg de lokale overste te Doornik te dwingen een gevaarlijke krankzinnige van Dendermonde naar Doornik over te brengen; ABLR, doos Doornik I, map X.

aantekeningen maken betreffende de nieuwelingen?" luidt het antwoord "Die zou Dr. Cuylits nog niet bekijken".⁵⁵

In 1927 verschenen weer persartikels over Doornik, waarbij de netheid in het huis wel geloofd werd, maar het systeem van de collocatie aangevallen werd wegens het gevaar dat iemand zonder eigenlijk proces zou kunnen opgesloten worden.⁵⁶ Op 10 april 1920 werd de wet op het sociaal verweer gestemd, en Doornik werd de plaats bij uitstek waar niet-toerekeningsvatbare misdadigers opgesloten werden. Er kwamen ook steeds meer klachten over het eten in de instelling, wat dan weer tegengesproken werd door een ministeriële commissie die o.a. het brood, gesneden met de nieuwe gecalibreerde machine, ging nameten. In 1931 verscheen er in het Antwerpse blad "le Neptune" een artikelenreeks van een journalist die zich als knecht in het gesticht te Doornik had laten tewerkstellen.⁵⁷ Het debat over het sociale verweer laaide hoog op. Intussen moest een broeder voor het gerecht verschijnen omdat hij wetens en willens een krankzinnige had laten ontsnappen. Blijkbaar waren de broeders niet vertrouwd met het nieuwe type patiënten die niet meer de angstige of woeste krankzinnigen van vroeger waren, maar de intelligente psychopaten die konden vertederen en charmeren, en aan wie het niet af te lezen viel dat ze eigenlijk gewetensloos van de ene situatie in de andere leefden. Een levensritme waarbij dagelijks samen een rozenhoedje werd gebeden was ook steeds minder aangepast aan de nieuwe populatie. De taak ging duidelijk steeds meer de krachten van de broeders te boven, en Doornik was op weg om uitsluitend het gesticht te worden waar de geïnterneerden door de wetten van het sociale verweer geplaatst werden.⁵⁸ In 1934 werden twee broeders weliswaar tot een minimumstraf veroordeeld omdat ze uit onzorgvuldigheid een geïnterneerde hadden laten ontsnappen, en moest de geneesheer-directeur een proces doorstaan omdat hij een geïnterneerde had ontslagen die dan zijn vroegere vrouw met een mes had aangevallen. In 1936 besloten de broeders dan ook de inrichting te verlaten, wat in januari 1936 gebeurde.

Pinel had in 1801 voor de arts het opperste gezag in de inrichtingen opgeëist met het argument dat dit de absolute voorwaarde was om de "morele behandeling" toe te passen. Wanneer in 1936 de broeders Doornik verlaten schrijft Dr. Oliviers, hoofdgeneesheer van deze instelling als besluit voor een artikelenreeks in *La Libre Belgique* over het sociale verweer: "Wat komt een

55. Inlichtingenstaat over het jaar 1924, ABLR, doos Doornik II, map XI.

56. "Parmis les fous. Une visite à l'asile d'aliénés de Tournai", *La Dernière heure*, 13 november 1927. "Le triste sort des déments", *La Dernière heure*, 1 januari 1928.

57. *Le Neptune*, artikelenreeks van 26 augustus 1931 tot 7 september 1931.

58. Zo schrijft het ministerie aan de overste van de Broeders van Liefde op 20 oktober 1932 dat andere patiënten moeten geëvacueerd worden om nog meer plaats te maken voor de sectie van het sociale verweer. Het jaar nadien bestaat de helft van de populatie uit geïnterneerden volgens de wet op het sociaal verweer.

onevenwichtige in een instelling van het sociale verweer toch aan de geneesheer vragen? Er bestaat geen geëigende therapie voor de onevenwichtige: geen geneesmiddel, geen purgeermiddel, noch iets dergelijks kunnen de geestestoestand van een onevenwichtige verbeteren. Alleen een morele behandeling zou efficiënt kunnen zijn. En het komt niet aan de geneesheer toe van deze behandeling toe te passen: zo'n taak zou enkel aan erg gespecialiseerde pedagogen toevertrouwd kunnen worden..."⁵⁹

59. La Libre Belgique, 21 februari 1936.